

Тема 2. Курорти – провідний сегмент індустрії туризму

1. Класифікація курортів

2. Види санаторно-курортних закладів

3. Особливості санаторно-курортного лікування

4. Лікувально-оздоровчі місцевості України

1. Класифікація курортів

Закон України "Про курорти" від 5.10 2000 р. № 2026 визначив правові, організаційні, економічні та соціальні засади розвитку курортів в Україні. Ним визначено офіційне тлумачення основних курортологічних понять:

Курорт (від німец. Kurovt - лікування і Ort – місце) — це освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури, використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та рекреації і підлягає особливій охороні.

Курортно-рекреаційні заклади — це спеціалізовані заклади короткочасного (щоденного, щотижневого) та тривалого розміщення людей, призначені для задоволення їх рекреаційних потреб (лікувально-оздоровчих, культурно-освітніх, спортивних тощо).

Розподіл курортів за характером природних лікувальних ресурсів наведено на рис.2.1

Рисунок 2.1 - Розподіл курортів за характером природних лікувальних ресурсів

Розподіл курортів за медичною спеціалізацією наведено на рис.2.2.

Рисунок 2.2 - Розподіл курортів за медичною спеціалізацією

Розподіл курортів по типам (профілям) наведено на рис.2.3.

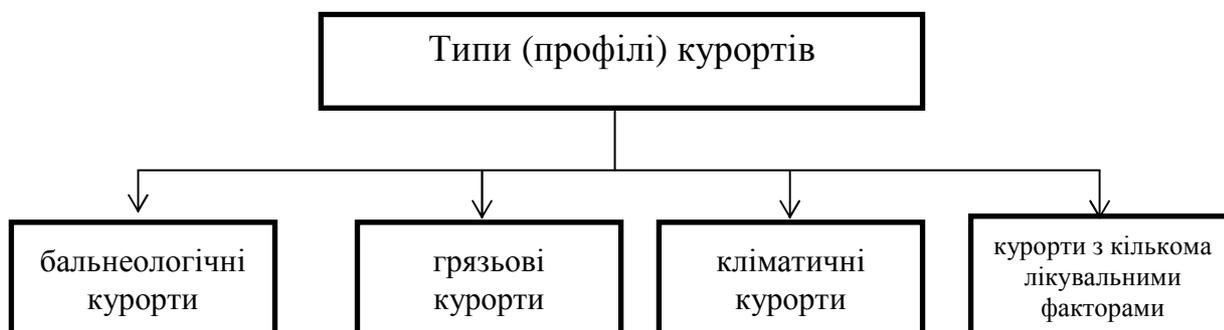

Рисунок 2.3 - Розподіл курортів по типам (профілям)

Бальнеологічні курорти: основний лікувальний фактор — мінеральні води, що застосовуються у вигляді ванн, душів, для пиття, інгаляцій, зрошування, промивання тощо. До цих курортів належать: Поляна, Сонячне Закарпаття, Немирів, Біла Церква, Миронівка, Хмільник, Моршин, Трускавець, Верховина, Карпати, Квітка Полонини, Миргород, Шкло, Синяк, Лю-бінь Великий, Гірська Тиса, Шаян, Свалява, Усть-Чорна, Солоний Лиман, Горинь, Черче, Березівські мінеральні води, Рай-Оленівка, Старобільськ.

Грязьові курорти: основний лікувальний фактор — грязь, що застосовується у вигляді ванн, аплікацій, тампонів, компресів тощо. На грязевих курортах використовується мулова грязь солоних озер і лиманів, сапропелева (мулова грязь прісних озер), торфова (прісна і мінералізована), а також гідротермальна і сопкова (вулканічного походження). До цих курортів належать: Бердянськ, Гопри, Євпаторія, Маріуполь, Куяльницький, Слов'янськ, Феодосія, Саки.

Кліматичні курорти; основні види лікування — повітряні і сонячні ванни, а також купання. Крім основних видів курортного лікування, для посилення дії лікувальних факторів у лікувальний комплекс включають фізіотерапевтичні процедури, лікувальне харчування, лікувальну фізичну культуру. До цих курортів належать: Ірпінь, Буча, Ворзель, Конча-Заспа, Пуца-Водиця, Соснівка, Одеський курортний район, Південний берег Криму, Закарпатська група курортів, Яремча, Бердянськ, Кирилівка.

Більшість курортів, що мають кілька лікувальних факторів, відносять до курортів змішаного типу — бальнеогрязевих, бальнеокліматичних, кліматогрязевих, кліматобальнеогрязевих. Виділяють також курорти з особливими, унікальними природними факторами.

До курортів з кількома лікувальними факторами в Україні належать:

— бальнеокліматичні: Верховина, Звенигородська курортна зона, Конча-Заспа;

— бальнеогрязеві: Великий Любінь, Миргород, Моршин, Трускавець, Черче, Шкло;

— кліматогрязеві: Аркадія, Бердянськ, Маріуполь, Кирилівка, Куяльницький;

— кліматобальнеогрязеві: Євпаторія, Кирилівка, Феодосія.

Нижче наведемо найпоширеніші типології курортів за геопросторовими критеріями:

- за орографічним критерієм: низинні, височинні, передгірні, гірські;

- за секторно-географічним критерієм: приморські, континентальні (а також такі підтипи, як субконтинентальні та океанічні);

- за зональними рекреаційно-кліматичними критеріями: високогірно-кліматичні (альпійські), помірно кліматичні сезонної дії, середземноморсько-кліматичного типу, тропічні (сухих або вологих тропіків);

- за ландшафтоформувальними критеріями: приморські (піщані, галькові, скелясто-брилові), континентальні (приозерні, лісові, гірськолучні тощо);

- за специфічними природними критеріями: питні водооздоровчі, термальні, приакваторіально-сольові (ропні) (на кшталт курортів Мертвого моря, солоних озер і лиманів), іонізаційно-сольові алергологічні (спелеологічні), грязьові, нафталанові, фітонцидні тощо;

- за демографічно-урбаністичними критеріями: курортполіси, великі поліфункціональні курортні центри, малі вузькоспеціалізовані курортні поселення, територіально відособлені локальні санаторно-курортні комплекси;

- за суспільними й економічними критеріями: місцевого значення, внутрішньодержавні, міжнародного класу; недорогі, респектабельні, фешенебельні; вузького (спеціалізовані) й широкого (загальнооздоровчо-відпочинкові) профілів тощо.(рис.2.4)

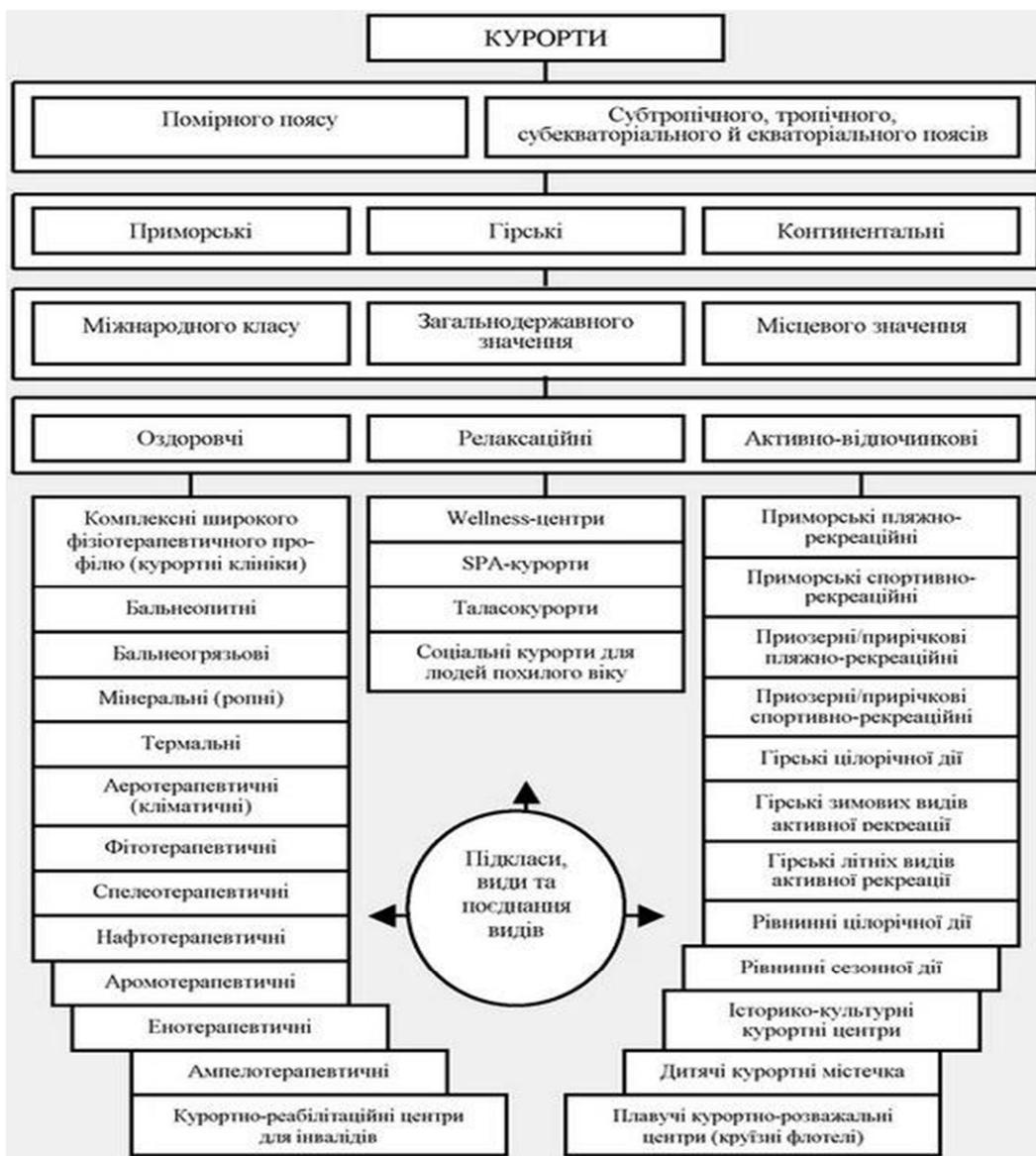

Рисунок 1.4 - Типології курортів за геопросторовими критеріями

2. Види санаторно-курортних закладів

Рекреаційна мережа - це сукупність розташованих в країні (республіці, області, районі) рекреаційних установ. До них відносяться установи лікувально-оздоровчого відпочинку, спортивного та пізнавального туризму. Основним показником розвитку рекреаційної мережі є щільність рекреаційних закладів, що дорівнює числу місць в них, що припадають на 1 тис. км² території. Відповідно до цього території діляться на сильно, середньо і слабо рекреаційно. Функціональне розвиток рекреаційних закладів обумовлено їх орієнтацією на той чи інший вид рекреаційної діяльності.

Діяльність санаторно-курортних і оздоровчих підприємств в Україні регламентують декілька основних нормативно-правових актів - Закон України "Про Курорти", Загальне положення про санаторно-курортний заклад, Національний стандарт України "Послуги туристичні, засоби розміщення" (ДСТУ 4527:2006), Господарський кодекс України.

Відповідно до зазначених вище нормативно-правових актів існують такі типи санаторно-курортних і оздоровчих підприємств: санаторії, санаторії-профілакторії, пансіонати з лікуванням, пансіонати відпочинку, курортний готель, будинки відпочинку, заклади 1-2 денного перебування, бази відпочинку та інші.(табл.2.1.)

Всі типи санаторно-курортних і оздоровчих підприємств за функціональною ознакою розподіляються на санаторно-курортні й оздоровчі підприємства.

До санаторно-курортних підприємств слід віднести: санаторії, санаторії-профілакторії та пансіонати з лікуванням, тобто підприємства які надають послуги лікування та повинні розміщуватися на території курорту чи лікувально-оздоровчій місцевості.

До оздоровчих належать всі інші зазначені вище типи підприємств, що мають умови для відпочинку і оздоровлювання та розташовані, як правило, в межах курортів, рекреаційних та приміських зонах.

За профілем ці підприємства розподіляються на однопрофільні, які надають медичні послуги споживачам з однорідними захворюваннями (монопрофільні) та багатопрофільні, які мають у своєму складі два або більше спеціалізованих відділень.

Для лікування споживачів з однаковими захворюваннями створюються спеціалізовані санаторно-курортні заклади вузького профілю. До спеціалізованих слід відносити лише санаторії, до підприємств загального призначення - всі інші санаторно-курортні і оздоровчі підприємства у т.ч. багатопрофільні санаторії.

Таблиця 2.1 - Типізація санаторно-курортних і оздоровчих підприємств

№ з/п	Тип санаторно-курортних та оздоровчих підприємств	Визначення
1	Санаторій	Спеціалізований засіб розміщення, що забезпечує надання послуг комплексного лікування, медичної реабілітації та профілактики за допомогою природних факторів (клімат, мінеральні води, лікувальні грязі, морські купання, сонцелікування тощо) у поєднанні з дієтотерапією, фізіотерапією, медикаментозним лікуванням та іншими методами санаторно-курортного лікування (у регламентованому режимі), розташований на території курорту чи лікувально-оздоровчої місцевості
2	Санаторій-профілакторій	Спеціалізований засіб розміщення санаторно-курортного типу відомчого підпорядкування, що забезпечує надання послуг комплексного лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань, дієтотерапії, лікувальної фізкультури та інших методів санаторно-курортного лікування (у регламентованому режимі), розташований, як правило, в межах курортів, рекреаційних та приміських зон або на території підприємства засновника при наданні санаторно-курортної послуги без відриву від виробництва, навчання
3	Пансіонат із лікуванням	Спеціалізований засіб розміщення, що забезпечує умови для загального оздоровлення та відпочинку (має умови для надавання медичних і профілактичних послуг та лікування), розташований на території курорту чи лікувально-оздоровчої місцевості
4	Курортний готель	Засіб розміщення, який знаходиться на території курорту та має умови для відпочинку та оздоровлення
5	СПА-готель	Засіб розміщення зі спа-зоною, який має умови для відпочинку та оздоровлення, розташований, як правило, в межах курортів, рекреаційних та приміських зон
6	Пансіонат відпочинку	Засіб розміщення, призначений для відпочинку та оздоровлення, розташований, як правило, в межах курортів, у рекреаційних та приміських зонах
7	Будинок відпочинку	Засіб розміщення, призначений для відпочинку, розташований, як правило, в межах курортів, у рекреаційних та приміських зонах із регламентованим режимом харчування та відпочинку
8	База та інші заклади відпочинку	Засіб розміщення, призначений для відпочинку, розташований, як правило, в рекреаційних та приміських зонах
9	Заклади 1–2 денного перебування	Засіб розміщення, призначений для короткострокового перебування, розташований, як правило, в рекреаційних та приміських зонах

За метою і характером економічної діяльності виділяють підприємства комерційні (прибуткові), які прагнуть отримувати цільовий прибуток на відповідній стадії свого життєвого циклу; та некомерційні (неприбуткові), що створюються з метою надання суспільних медичних послуг, надають пріоритетне значення у своїй діяльності соціальним цілям і не ставлять за мету отримання прибутку. До неприбуткових належать санаторно-курортні і оздоровчі підприємства, які повністю утримуються за рахунок відповідного Державного бюджету, місцевих бюджетів чи знаходяться на балансі інших юридичних осіб (туберкульозні санаторії, санаторії-профілакторії, табори праці та відпочинку тощо).

У табл. 2.2 надано узагальнену класифікацію санаторно-курортних і оздоровчих підприємств за різними ознаками.

Таблиця 2.2 - Узагальнена класифікація санаторно-курортних підприємств за різними ознаками

№ з/п	Класифікаційна ознака	Підвид
1	Профіль	Однопрофільні(монопрофільні); Багатопрофільні
2	Спеціалізація	Загальнотерапевтичні; Спеціалізовані (санаторії)
3	Основний профіль лікування (медичний профіль)	Органів кровообігу; Нервової системи; Органів дихання (нетуберкульозного характеру); Органів травлення; Органів опорно-рухової системи тощо
4	За типом	Санаторії; Санаторії-профілакторії; Пансіонати з лікуванням; Курортні готелі; Будинки та пансіонати відпочинку; Бази та інші заклади відпочинку; Заклади 1-2 денного перебування інші
5	За функцією	Лікувальні; Оздоровчі;
6	Період функціонування	Цілорічні; Сезонні
7	Цільовий сегмент	Для дорослих; Для дорослих з дітьми; Для дітей
8	Місце розташування	Курортного типу (на території курорту); Некурортного типу (поза курорту)
9	Термін перебування	1-2 – денне; Тривале - 3 дні й більше; Тривале й 1-2 - денне

Продовження таблиці 2.2.

10	Форма власності	Приватне підприємство; Підприємство колективної власності; Комунальне підприємство; Державне підприємство; Змішаної форми власності
11	Мета та характер комерційної діяльності	Комерційні (прибуткові); Некомерційні (не прибуткові)
12	Залежно від способу утворення (заснування) та способу формування статутного капіталу	Унітарні; Корпоративне
13	Організаційно-правова форма	Акціонерне товариство; Товариством з обмеженою відповідальністю; Товариством з додатковою відповідальністю; Повне товариство; Командитне товариство
14	Правовий та економічний статус	З повною правовою та економічною самостійністю; Дочірні підприємства; Філіали; Представництва; Відокремлені підрозділи
15	Організаційно-правова форма об'єднань	Асоціації; Корпорації; Консорціуми; Концерни та інші об'єднання
16	Відомче підпорядкування (у складі відомств)	Системи профспілок Міністерства охорони здоров'я України "Сільгоспоздоровниці" Міністерства внутрішніх справ України Міністерства транспорту України Міністерства оборони України Фонду соціального страхування України Державного управління справами тощо

3. Особливості санаторно-курортного лікування

Санаторно-курортне лікування є важливою складовою системи охорони здоров'я і відіграє провідну роль у побудові та збереженні здоров'я нації. Роль і значення санаторно-курортної системи в соціально-економічному розвитку України полягає як у величезних її можливостях у справі підтримання, зміцнення та відновлення здоров'я нації, так і у визнанні особливого значення України у світовому рекреаційному процесі, культурно-історичному становленні та розвитку світового суспільства. Розвиток санаторно-курортної справи в Україні, у структурі туристично-рекреаційної галузі, має бути спрямований на реалізацію положень Конституції України, закону України «Про курорти», та законів України щодо забезпечення доступної та кваліфікованої медичної допомоги громадянам України. Санаторно-курортне лікування – медична допомога, що здійснюється з профілактичною, лікувальною або реабілітаційною

метою, з застосуванням природних лікувальних факторів в умовах перебування на курорті або лікувально-оздоровчій місцевості, в санаторно-курортних закладах. Санаторно-курортна справа в Україні традиційна невід'ємна частина державної політики і важливим розділом національної системи охорони здоров'я, що дозволяє ефективно здійснювати профілактику захворювань санаторно-курортне і відновлювальне лікування хворих.

Головними завданнями санаторно-курортного лікування є:

- ліквідація або зменшення проявів патологічного процесу;
- стимуляція регенерації та реституції;
- відновлення або покращення порушених функцій;
- підвищення загальної реактивності;
- тренування адаптаційних механізмів;
- консолідація результатів лікування, які були досягнуті на попередньому (стаціонарному або амбулаторно-поліклінічному) етапі;
- попередження інвалідизації, сприяння соціальній реабілітації.

Важливим принципом санаторно-курортного лікування є його комплексність, тобто використання різноманітних природних лікувальних факторів у поєднанні з дієтотерапією, фізіотерапевтичними процедурами, лікарськими й іншими лікувальними засобами і методами.

Природні курортні фактори — клімат, мінеральні води, лікувальні грязі — скрізь використовуються і поза курортами: у місцевих санаторіях, санаторіях-профілакторіях, будинках відпочинку, а також у лікарнях та інших лікувально-профілактичних закладах.

Основним лікувально-профілактичним закладом на курорті є санаторій. При лікуванні хворих у санаторії застосовуються, перш за все, природні курортні та фізіотерапевтичні фактори. Медикаментозне лікування, лікувальне харчування, руховий режим носять допоміжний характер.

При визначенні профілю санаторію враховують його географічне місцерозташування, наявність природних курортних факторів, а також лікарських кадрів. Крім того, санаторії призначаються для лікування дорослих, підлітків і дітей, тому виділяються і такі типи санаторіїв, а також санаторії для вагітних і для жінок з дітьми.

При надходженні на лікування в санаторій хворий повинен представити в реєстратуру паспорт, санаторно-курортну карту, путівку. При відсутності путівки, її можна придбати на місці за готівковий розрахунок. Після первинного огляду лікуючий лікар видає хворому санаторну книжку, в якій вказано діагноз, лікувальні процедури, їх періодичність, тривалість, санаторно-курортний режим.

Усі проведені клімато-бальнео-фізіотерапевтичні процедури відзначаються в курортній книжці. Лікуючий лікар систематично стежить за періодичністю процедур, їх ефективністю. Періодично проводить необхідні лабораторні, клініко-функціональні та інші дослідження, при

необхідності вносить корекцію в курортну терапію, відзначає характер адаптації хворого до кліматичних і бальнео-фізіотерапевтичних факторів курорту.

Перед випискою із санаторію лікар видає хворому відривний талон санаторно-курортної карти для пред'явлення до медичної установи, яка видала санаторно-курортну карту. У цьому документі вказуються терміни лікування, діагноз основного і супутнього захворювань при надходженні і остаточний діагноз, при виписці із санаторію, характер проведеного лікування та його ефективність, а також рекомендації щодо подальшої реабілітації.

У спеціалізовані курортні заклади не направляються і не приймаються особи, які потребують на даний момент спеціалізоване стаціонарне лікування, потребують постійного стороннього догляду, а також з інфекційними, психічними, венеричними захворюваннями, туберкульозом, злоякісними новоутвореннями, які страждають алкоголізмом і тимчасово непрацездатні внаслідок якого-небудь захворювання.

Санаторії повинні бути оснащені сучасним діагностичним та лікувальним обладнанням. Це необхідно для проведення широкого клінічного, біохімічного, електрофізіологічного, дослідження хворих з серцево-судинною патологією, захворюваннями нервової системи, шлунково-кишкового тракту, органів опори та руху, нервово-м'язової та інших систем.

Лікувальні засоби на курорті представлені, насамперед, природними факторами (мінеральні води, лікувальні грязі, сприятливий клімат), кінезотерапією, фізіотерапевтичної апаратурою. Остання розрахована на посилення дії лікувальних курортних комплексів, а також на придушення активності запального процесу. У цих цілях фізіотерапевтичні процедури повинні застосовуватися на першому етапі (перші 8-10 днів), потім на другому етапі вони повинні чергуватися з бальнеогрязевими або кліматотерапевтичних факторами.

В умовах санаторію, незважаючи на різноманітність лікувальних комплексів, кожному хворому призначають строго індивідуальне лікування, адекватне реактивності різних функціональних систем при тих чи інших формах і стадіях захворювання, а також загальному стану.

Санаторно-курортний етап є важливою ланкою в профілактиці, лікуванні та реабілітації дітей з різними захворюваннями. Санаторне лікування, що включає застосування природних і преформованих фізичних чинників, спрямоване на збереження і зміцнення здоров'я дітей, відновлення порушених функцій різних органів і систем, підвищення імунологічної резистентності, стимуляцію компенсаторно-адаптаційних процесів, медичну реабілітацію. Ефективність санаторно-курортного лікування багато в чому залежить від правильного відбору в санаторно-курортні заклади.

Основними тісно взаємодіючими один з одним функціями лікувально-профілактичної діяльності курортних установ є:

- оздоровча (санаторно-курортне лікування);
- реабілітаційна;
- превентивно-валеологічна (профілактика здорового способу життя);
- рекреаційно-анімаційна.

Кожна функція вимагає своїх специфічних технологій, які тим не менше повинні застосовуватися тільки комплексно. У лікувальних функціях пріоритет віддається природним лікувальним факторам і нетрадиційним методам, спрямованим на розширення резервів здоров'я; в рекреаційних функціях - циклам занять, підвищує духовне здоров'я і моральні орієнтири суспільства.

У санаторно-курортних установах вплив лікувальних процедур поєднується з потужним впливом на організм усієї суми природних умов. Сюди відносяться тривале перебування на повітрі, позитивний вплив ландшафту, ароматів оточуючих квітників, ліси, активний руховий режим (чергування спокою і дозованого руху, прогулянки, екскурсії, походи).

Обов'язковими елементами санаторно-курортного лікування є ранкова гігієнічна гімнастика, лікувальна гімнастика, дозована ходьба, рухливі спортивні ігри. Як правило, хворі та відпочиваючі здійснюють прогулянки та екскурсії, катаються на човнах. Організуються інші види активного відпочинку - великий теніс, підводне плавання, риболовля, полювання, рафтинг, походи в гори, джипінг, кінні прогулянки; на горнокліматичних курортах - спуск з гір, катання на сноубордах та ін.

4. Лікувально-оздоровчі місцевості України

Згідно статті 1 Закону України «Про курорти» лікувально-оздоровча місцевість - природна територія, що має мінеральні та термальні води, лікувальні грязі, озокерит, ропу лиманів та озер, кліматичні та інші природні умови, сприятливі для лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань.

Практично в кожному регіоні нашої країни є свої унікальні джерела здоров'я, не поступають закордонним: бальнеологічні, бальнеогрязьові, кліматичні, ландшафтні, фітолікувальні. Наприклад, на Західній Україні це в основному мінеральні води і бруду, що успішно застосовуються при захворюваннях шлунково-кишкового тракту. На Півдні це м'який клімат - порятунком для тих, у кого проблеми з дихальною системою. У східній частині України лікувальними властивостями володіють мінеральні хлоридні й натрієві води, мулисті грязі, а також ропа озер і затоки Азовського моря. Щедра українська природа сама вказує нам шляхи до зцілення, головне - грамотно цим скористатися.

Територія, де використання природних ресурсів підкріплено наявністю лікувальних і оздоровчих установ, якраз і називається курортом.